

מלאכת מחשבת

דיון לעומק בנושאים עיוניים ~ רעיונות והערות ~ בפרשת השבוע

פרשת השבוע "זירא" (ובו ה' עניינים בביאור הפרשה ופרק "נהשבה")

"מתוך ההפיכה" (סיפור היסטורי מפעים מהעבר הלא רחוק)

פרק פ"ד "הלנו אתה אם לצרינו"

א) האם קציצת צרעת הוי לא תעשה ועשה או רק לא תעשה גרידא.

בעת קיום העשה אבל אם אין הם באים בבת אחת אלא הלאו דצרעת נדחה קודם קיום עשה (דעבודה) אין דין דיחוי כקציצת בכלאים וכו'.

ומן התימה על הרמב"ם ז"ל (פ"א מה' מילה הל' ט') דנקט דהוי עשה שדוחה לא תעשה, דז"ל "מילה בזמנה דוחה את השבת, ושלא בזמנה אינה דוחה לא את השבת ולא את יום טוב. ובין בזמנה ובין שלא בזמנה דוחה את הצרעת. כיצד, שאם הייתה בהרת בעור הערלה, חותכה עם הערלה, אע"פ שקציצת נגע הצרעת בלא תעשה, יבוא עשה וידחה את לא תעשה" ומן התימה שנקט הרמב"ם שצרעת הוי רק לא תעשה גרידא ולפיכך אתי עשה ודחי לא תעשה. וכן נקט (בפ"י מהלכות טומאת צרעת הל' ה') ובמשנה למלך שם עמד בדברים וזה לשונו "והנראה אצלי בדעת רבינו הוא, דס"ל דאיך ברייתא דדריש "לעשות" אי אתה עושה אבל אתה עושה בסיב שעל רגלו וכו', ס"ל דליכא בתולש סימני טומאה עשה מדדריש לקרא דלעשות בדרשה אחריתי, ואם איתא דאתי קרא מני"ל איך דרשה? ופסק רבינו כאיך ברייתא, משום דרב אשי פסק הכי, דקאמר היכא אמרינן דאתי עשה ודוחה לא תעשה ועיי"ש בתוס'.

נראה דהמשנה למלך הכריע דרב אשי אכן חולק על סברת הגמ' דהוי עשה ולא תעשה ודעתו דלא הוי רק לא תעשה של הישמר ואילו לעשות דרש שמותר לכרוך סיב על גבי רגלו אף שבכך יסיר את הבהרת, ויליף לה מהאי ברייתא שהתירה לכרוך סיב של דקל על רגלו דלעשות אי אתה עושה אבל אתה עושה בסיב שעל גבי רגלו וכיון שכן ליכא לעשה בהדי לא תעשה.

אמנם תוס' כבר עמדו על תמיה זו ויישבו הדברים (ויש בזה שני דרכים כפי שלמד במהרש"ל) ולכאורה דברי המל"מ מוכרעים בדברי הרמב"ם (פ"י מ' מטומאת צרעת הל' א') שפסק דתולש סימני צרעת בין כולם ובין מקצתם הרי זה עובר בלא תעשה של הישמר בנגע הצרעת לשמור מאד ולעשות ככל אשר יורו אתכם הכהנים הלויים שלא יתלוש ולא יקוץ, ולא זכר שם את העשה כלל, הרי שהרמב"ם סובר שיש רק לא תעשה בצרעת ואינו מכליל את העשה, והדברים צ"ב, ברם אם

אמרינן בגמ' שבת (דף קל"ב ע"ב) "ת"ר מילה דוחה את הצרעת, בין בזמנה ובין שלא בזמנה, יו"ט אינו דוחה אלא בזמנה" ובגמ' אקשינן, מנהני מילי דמילה דוחה את הצרעת? דת"ר, ימול בשר ערלתו ואע"פ שיש בה בהרת. ומה אני מקיים "השמר בנגע הצרעת מאד לשמור ולעשות" (דברים פ"ד פס' ח') בשאר מקומות חוץ ממילה, או אינו אלא אפילו מילה, ומה אני מקיים ימול בשר ערלתו, בזמן שאין בהרת, ומה אני מקיים ימול בשר ערלתו בזמן שאין בה בהרת, ת"ל ימול בשר ערלתו".

ונאמרו בגמ' שני דרכים לבאר את שני הצדדים של הברייתא, בדרך הראשונה, הס"ד של הברייתא הייתה שנוכל למול את הבהרת מכוח ק"ו, דאם מילה דוחה את השבת החמורה, ק"ו שתדחה את צרעת הקלה ממנה. ובדחיה הגמ' מעלה צד אחר, דמאן יימר דשבת חמורה דלמא צרעת חמורה, שכן דוחה את העבודה שדוחה את השבת. אופן נוסף הגמ' מביאה, דבס"ד סברה הגמ' דמילה תדחה את הצרעת מדן עשה דוחה לא תעשה, ובצד השני אומרת הגמ' דאין זה רק לא תעשה גרידא אלא אית ביה לא תעשה ועשה ואין עשה דוחה לא תעשה ועשה, ברם מכוח הריבוי של בשר דחינן צרעת (יעוין שם ברש"י).

ובפשטות הוי המסקנא דאין באמת את הדחיה של עשה שדוחה לא תעשה כיון שיש עשה אלא איכא דרשה מיוחדת שמתירה לקצוץ את הבהרת אף שיש בזה לא תעשה ועשה והוי גזיה"כ מיוחדת (ונוכל לומר משום דמילה שאני דנכרתו עליה י"ג בריתות ואין ללמוד מכאן לשאר מקומות). ברם בהמשך הגמ' איתא, אמר ר' אשי, היכא אמרינן דאתי עשה ודוחה לא תעשה כגון מילה בצרעת דבעידנא דמתעקר לאו קא מקיים עשה (משא"כ גבי עבודה דמיעקר לאו ולא מיקיים עשה), וצ"ב דלעיל הוי מסקנא דגמ' דקציצת צרעת היא לא תעשה ועשה והיאך אומרת כעת הגמ' דקציצת בהרת אתי מכוח דאתי עשה ודחי לא תעשה, אכן בתוס' (בד"ה האי עשה ולא תעשה) נראה דלא נקט ר' אשי מילה בצרעת אלא לסימנא בעלמא, לבאר העניין היאך פועלת הדחיה של העשה ללא תעשה דבעי עקירת הלאו

כשיש את ריבוי בשר אתי שפיר שיוכל לדחות מצד אחר, דבאמת צריך ביאור בגדרי הלאו של "השמר בנגע הצרעת לשמור ולעשות" דהשמר הוא לא תעשה ולשמור הוא עשה.

ברם נראה דאין העשה כאן דומה לכל עשה, דכל עשה שבתורה הוא מפורש בפני עצמו אבל הכא אין העשה כל כך מפורש בקרא, דבקרא רק מפורש הלא תעשה של השמר בנגע הצרעת אבל העשה אינו כל כך מפורש, דבלא הלא תעשה אין כל משמעות של לשמור דמה יש לי לשמור, נמצא שכל העשה נמשך אחרי הלאו, כלומר נאמר בעשה לשמור את מה שכתוב בלאו ואם לא היה נאמר הלאו סמוך לעשה היה כל העשה חסר משמעות, משא"כ בכל לאו ועשה, העשה יש לו משמעות גמורה בפני עצמו.

ולפי זה אפשר לומר, דבעלמא אין עשה דוחה לא תעשה ועשה כלל, אבל הכא כיון שהעשה נמשך אחרי הלאו כאן אתי הגילוי של "ימול בשר" לומר שבכה"ג יש כוח לעשה לדחות את הלאו הזה כאילו הוי לאו גרידא, ואחרי שידחה הלאו אין ממילא משמעות לעשה, שהרי כל העשה של לעשות יש לו משמעות כל עוד יש לאו, אבל כשהתורה מחדשת שיש עשה של מילה ממילא נדחה הלאו של צרעת אף על פי שיש עשה בהדיא, אלא שבלא הגילוי של בשר לא הייתי אומר שידחה את הלאו הזה דמכל מקום יש כאן עשה בהדיא לא תעשה, אבל לאחר הריבוי אפשר לומר דאתי הדיחוי בפשיטות בגדר של עשה דוחה לא תעשה והעשה ממילא אין לו כבר חשיבות עצמית.

ויסוד לדברים ניתן להביא מדברי השיטמ"ק בכתובות (דף מ' ע"א) דהעירו על דברי רבינו תם ז"ל דתמה בדברי רב אשי דצרעת הוי רק לא תעשה גרידא והלא בגמ' משמע דהוי לא תעשה ועשה, ורבינו תם ביאר דרב אשי נקטיה לסימנא בעלמא דבעינן שיהיה הדיחוי בשעת הקיום ממש אבל אה"נ צרעת הוי לא תעשה ועשה, ברם השיטמ"ק לא ניחא ליה בהכי ולפיכך הביא בזה תירוץ אחר וז"ל "והיה אפשר לי לפרש, דכל שאין העשה מפורש אלא אתיא מריבויא, אתי עשה דמפורש להדיא ודחי ליה, אע"ג דאיכא בהדי נמי לאו וכו', ולזה ניחא נמי שפיר דנקט, כגון מילה בצרעת, אע"ג דלחד לישנא לאו ועשה, דמכל מקום לא מפרש בהדיא העשה, דהא פליגי בה לישני, ומיהו תוס' לא כתבו כן, וכתבו דעיקר מילתיה אכלאים בציצית סמך".

וכונת השיטמ"ק דחזינן תרי לישני בביאור הברייתא וללישנא קמא לא הביאו כלל הנידון דעשה ולא תעשה רק הק"ו ובהכי הוי דיינין אם הוי ק"ו אם לאו, משום דנראה דלפי הלישנא קמא פשוט היה דאין כאן שני צדדים של לאו ועשה אלא או דהוי לאו ועשה, או דהוי לא תעשה ועשה, לפיכך כיון שלא יכלו לפרש בזה שני צדדים, לפיכך לא נחתו בלישנא קמא להאי עניין כלל רק אתו מצד ק"ו, אבל בלישנא בתרא זה גופא הוי בשני צדדים וע"כ לא היה גם ללישנא בתרא פשוט דהוי

נבאר כדברי המל"מ אתי שפיר, דלמסקנא אין דורשים את לעשות לעשה אלא להתיר כריכת סיב ונשיאת משא על גבי הבהרת אף שבכך יתבטלו הסימנים (כיון שאין זו קציצה במעשה רק בדרך גרמא יעוין ברשב"א דף קל"ג ע"א שכך ביאר העניין).

ואפשר אולי בדרך נוספת להמתיק את דברי הרמב"ם. דיעוין ברבינו ניסים גאון ז"ל [בסוגיא] דמבאר מה הוא יסוד הלימוד של בשר דבגיננו אנו דוחים את נגע הצרעת ואין הוא מבאר את העניין כפי שנהוג לנקוט בבית המדרש, דאף שיש לאו ועשה אמרינן ימול וידחה את הצרעת מכוח ריבוי של בשר שהוא גילוי שבמילת צרעת דוחים גם אם יש עשה ולא תעשה (ובפשטות משום דכוח המילה הוא כה גדול שכן נכרתו עליו י"ג בריתות ולהכי דחי את שניהם וכפי הנראה בתוס' וברשב"א). ברם רבינו ניסים גאון ז"ל מפרש באופן שונה, דאתי בשר ודוחה את העשה של לעשות. ונותר א"כ רק הלאו שנדחה ע"י העשה של מילה. ובפשטות ניתן היה לומר דהכי הוי שיטת הרמב"ם, דמה שאין כאן עשה ולא תעשה כוונתו מכוח בשר ערלתו שדוחה את העשה לגמרי ונותר רק לאו ואת זה דוחה העשה. ברם באמת אי אפשר לומר כן, דעדיין לא תתבאר לנו שיטת הרמב"ם גבי קוצץ בהרת, דהתם סובר הרמב"ם דאינו עובר רק על לאו ולא על העשה ואין לזה ביאור כלל. ועל כורחך נראה דשיטת הרמב"ם דבכל קציצת בהרת יש רק לא תעשה גרידא ואף היכא דליכא כלל דחיה וזה צריך ביאור רחב דבפשטות נראה דהוי לא תעשה ועשה.

וראיתי ב"פרפרת משה" (להגאון רבי משה רובינשטיין שליט"א) פירוש חדש בדברי רבינו ניסים גאון, דהנה צ"ב בדבריו, דריבוי דבשר אתי לומר דהוא דוחה את העשה וממילא נשאר רק הלא תעשה שנדחה ע"י העשה דמילה, והלא הפשטות אינו כן, אלא דבשר אתי לומר דאף שיש עשה ולא תעשה איכא ריבוי מיוחד כפי שלומדים בפשטות בגמ' דהרי פשוט שאין כוח לעשה לדחות לאו ועשה יחד אלא דאתי בלא דחיה רק הוי גזיה"כ מיוחדת, אמנם י"ל בזה דאיכא פלוגתא בראשונים (יעוין בקידושין דף ל"ד ע"א תוס' ד"ה מעקה) בהא דאין עשה דוחה לא תעשה ועשה, האם הכוונה שהעשה והלאו חמורים הם מהעשה וממילא לא הייתה כלל דחיה מצד העשה. או שבאמת יש את כוח הדחיה של העשה כנגד הלא תעשה אבל לאחר הדיחוי הרי נותר עשה מולו וממילא אין לעשה כוח לדחות את העשה שממולו, דמאי אולמי דהאי עשה מהאי עשה לעבור עליו בקום ועשה.

ולפי זה אפשר היה לומר ביאור ברבינו ניסים דבאמת יש את כוח הדחיה של העשה שדוחה את הלאו ונותר רק העשה ועל זה אתי ריבוי של בשר לומר שאין כוח לעשה הנ"ל מול העשה של מילה מכוח הריבוי ולפיכך שפיר מלים את התינוק. אולם באמת אין צורך בזה, דאפילו אם נאמר דאין העשה יכול לדחות כלל היכא דאיכא כוח המתנגד של עשה ולא תעשה ומכל מקום

עליה י"ג בריתות שהרי הנידון כאן ללמוד מילה שתדחה יו"ט ומאי שנא ממילה בצרעת? ברם אם נאמר שמילה בצרעת הוי עשה גרוע אי"כ אפשר לומר דכל הלימוד הוא רק כלפי לאו ועשה גרוע אבל לא לגבי עשה מפורש כיום שבתון ולכן אין לדמות מילה שתדחה צרעת למילה שתדחה שבתון גמור כיו"ט ועל זה אין די לומר דיש את הגילוי של י"ג בריתות דאפשר דרק כלפי עשה גרוע מהני ולא כלפי עשה גמור ודו"ק היטב.

ב) דין מילה שלא בזמנה

מצינו בגמ' יבמות (דף ע"ב ע"א) פלוגתא דתנאי גבי מילה שלא בזמנה אי נימול אפילו בלילה, דעת ת"ק דאינו נימול אלא ביום ואילו ר' אלעזר בר"ש שמעון בזמנו אינו נימול אלא ביום, אבל שלא בזמנו נימול בין ביום ובין בלילה. ת"ק דריש וביום לאתויי מילה שלא בזמנה ואילו ר' אלעזר בר"ש סבר דלא דרשינן וביום, לפיכך היכא דהוי מילה שלא בזמנה נימול בין ביום ובין בלילה.

והקשה ב"שאגת אריה" (סימן נ"ג) דלשיטת ר' אלעזר ב"ר שמעון דבזמנה נימול אפילו בלילה אי"כ אין כל נפקמ"נ בין יום ולילה לענין קיום דין מילה, אי"כ אמאי בליל שמיני לא יוכל למול מאי שנא מכל מילה? ותירץ דהתם שאני משום דהוי מחוסר זמן וליל השמיני שייך לשבעת הימים לפניו, ובהני ימים אין דין ערלה ולפיכך אין מעשה המילה חל כלל. ולפי"ז לא מגיעה מצוות מילה רק בעיצומו של יום השמיני.

ברם האי פירוש צריך עיון, שהרי אין היום מתחיל רק מהלילה שלפניו וא"כ יום השמיני מתחיל כבר מליל, דמאי שנא מכל דיני יום שאין היום מתחיל מעיצומו של יום רק מהלילה שקדם לו, וא"כ דין שבעת הימים של מחוסר זמן פקע מרגע שהגיע ליל שמיני?

וראיתי בספר "רנת יצחק" (להגאון רבי אברהם יצחק סורוצקין שליט"א ראש ישיבת טלז) שרצה לחדש דאה"נ בליל שמיני אינו נחשב מחוסר זמן ובאמת פסול דליל ח' הוא משום לתא דלילה, ואף שלר' אלעזר בר' שמעון בכל מילה שלא בזמנה נימול הוא בלילה, מכל מקום יש לחלק בין מילה בזמנה למילה שאינה בזמנה, דלמילת שמיני קבעה התורה מצוות י"וביום השמיני ימול"י ולפיכך רק ביום השמיני הוא כפי שכתוב בפסוק וביום (אף שבגמ' בשבת לשיטת ר' יוחנן מתמעט לילה מ"בן שמונת ימים ימול"י וביום אתי לדחות את השבת. וא"כ אין משמעות וביום ממעטת יום? צ"ל דאה"נ דהכוונה מהפסוק בן שמונת ימים ודו"ק).

הרי קבעה התורה דין יום בו ובכה"ג גם ר' אלעזר בר' שמעון מודה לת"ק דלגבי מילה בזמנה חלוק היום מן הלילה ומשום דבמילה בזמנה קבעה יום מסוים וברגע שעבר היום בטלה המצוה וביטל דין מצוה של זמנה, ברם לאחר מיכן יש מצות עשה נוספת למול מדין "כל זכר ימול לכם" (כדאיתא ברש"י שבת דף קל"ב ע"ב) דאיכא חיוב הסרת הערלה וזוהי מצוה המתמשכת

עשה ולא תעשה דאי נימא דהוי לא תעשה ועשה, אי"כ מה הייתה ההוי"א של הגמ' דיבוא עשה וידחה ללאו. אמנם ברשב"א עמד בזה וביאר דבס"ד דעשה דמילה חמיר טפי דאית ביה כרת ועוד דנכרתו עליו י"ג בריתות ולפיכך דחי לעשה דצרעת (מלבד הלאו) וכדמשמע בריש יבמות, דאי לאו דכתיב את שבתותי תשמורו אני ה' ומינה דרשינן אתה ואביך חייבים בכבודי, היית אומר דאתי עשה דכבוד אב ואם ודחי לאו ועשה דמחמר (דאין בו סקילה) ואע"ג דמחמר איכא לאו ועשה והוי טעמא משום דכבוד אב ואם חמיר טפי משום דהוקש כבודו לכבוד המקום וכו'.

וה"נ משום חומר עשה דמילה היה סבור מעיקרא דאתי עשה דמילה ודחי לעשה ולא תעשה דצרעת ולבסוף הדר ביה וזה ודאי לא אתי כדברי השטימ"ק. ברם הוא יוכל לפרש באופן אחר דבזה הסתפקו שני צדדי הספק בגמ' אי חמיר האי עשה ולא תעשה של נגע צרעת, דבס"ד סברה הגמ' דעשה ולא תעשה דנגע הצרעת לא הוי עשה ולא תעשה אלא הוי רק לא תעשה, כיון דהעשה של לעשות נשען על הלאו של השמר, ממילא ברגע שבא העשה של מילה ודחי ללאו של השמר של נגע הצרעת ממילא אין העשה בעל משמעות שיכול לעמוד מול העשה של מילה ואפילו אם העשה של מילה אינו חמור כל כך.

ונראה אולי לומר דהרמב"ם תפס הסברא כהשטימ"ק דהוי העשה הנ"ל חלוש כיון דהוא נשען על הלאו ולא הוי ככל לאו ועשה, לפיכך אמר רב אשי דאתי עשה ודחי לאו דצרעת ומשום דסובר דצד ראשון של הברייתא הוא האמת, אלא דמכל מקום אם לא היה את הלימוד של "בשר" לא היינו דוחים זאת מכוח סברת עשה שדוחה לא תעשה גרידא כיון שיש עשה ולא תעשה ומכוח סברא לחוד אין לנו כוח, לכך בעינן את הלימוד של בשר, אבל גם לאחר הלימוד העיקר הוא מכוח עשה שדוחה לא תעשה, לפיכך בעינן שיהיה בעידנא ממש, ולולי כן לא היינו אומרים את הדחיה, ולפיכך לגבי עשה דעבודה דאין ריבוי מיוחד אין כוח העקירה כיון דלא הוי בעידנא, וס"ל לרמב"ם דר' אשי לא אמרה לסימנא בעלמא. ולפי"ז אפשר לומר דמה שאמר הרמב"ם גבי עקר סימני צרעת דעבר רק על לאו ולא אמר שעבר על לאו ועשה, אפשר דכיון דאינו דומה לכל לאו ועשה רגיל לא חשיב ליה לעשה, אמנם באמת יש בזה עשה רק דגרוע הוא.

ובהכי יובן מה שהקשו המהרש"א והמהר"ם שיק על תוס' דהקשו על עצמם דהוי לא תעשה ועשה דאמאי לא ילפינן דאתי עשה ודחי לא תעשה ותעשה ונילף לה ממילה? ותירצו דמילה שאני משום דנכרתו עליה י"ג בריתות ואין ללמוד לכל מקום אחר, עכתי"ד. ותמהו ע"ז מהרש"א ומהר"ם שיק מהגמ' לקמן (דף קל"ג ע"א) אמר ר"י אשי מילה שלא בזמנה אינה דוחה יו"ט, דיו"ט עשה ולא תעשה ולא אתי מילה ודחי לעשה ולא תעשה, ותמוה והלא חזינן גבי מילה בצרעת שדוחה עשה ולא תעשה ונילף מינה, ולא נוכל לתרץ דשאני מילה שנכרתו

ברם מעיר בזה ב'רנת יצחק' דאם נתפוס כצד הראשון שהבאנו דלמילה ביום השמיני יש שוויות בדין המילה לכל הימים מלבד המצוה המיוחדת דשמיני שבו יש לו חשיבות של בזמנה שלה אין תקנה, אי"כ מה אכפת לך שיש את המצווה של ביום השמיני, אבל הרי יש לו גם את המצווה של הסרת הערלה של שאר הימים ובזה אינו שונה משאר ימים ומה מילה שלא בזמנה של שאר ימים יש בזה עניין שצריכים למהר את המילה כדי שלא לעבור עליה בכל רגע ורגע, גם למילת היום השמיני יש לה את אותה חפצא של מצוה שבגינה יש למהר את המילה.

וכיון שכן יש לתינוק של מילה בזמנה שתי סיבות להקדימו: (א) יש לו את המלה בזמנה. (ב) הוא עצמו יש לו גם את המצווה של מילה של כל הימים שבשביל זה צריכים למהר כל רגע ורגע. ועל מה היה כאן הויכוח?!

ומינה יש לפשוט דאכן שתי המצוות חלוקות הן לחלוטין דיש את המצווה של מילה בזמנה ומצוה זו זמנה כל היום ואין בה רק את הזריזין מקדימים למצוות אבל גם אם לא הזדרז לא חיסר כלום במצוה ויש לאחר שפקעה מצוה זו מצוה נוספת שהיא מילה שלא בזמנה ובזה יש עניין שצריכים למהר את המצווה וכל רגע שמתעכב בה עובר הוא על המצווה, וכיון ששתי מצוות חלוקות הן דילמא אם מל בליל ח' לא קיים כלל את המצווה שהרי כעת יגיע רק מילה בזמנה ומילה זו זמנה רק ביום ולא בלילה ואף שאינו מחוסר זמן מכל מקום לא עשה שום קיום מצוה ולפיכך יש להטיף דם ברית כי לא מספיק רק חיתוך המילה שאמנם אין לו את הסרת הערלה אבל אין לו את עצם הקיום דין של מילה ועל כן נראה לכאורה דאף לשיטת ר' אלעזר ברי שמעון יצטרך לשוב ולהטיף דם ברית ביום השמיני, ויש לעיין בזה.

(מהרה"ג החו"ב בעל ויברך דוד שליט"א)

ג) מידת החסד של אברהם וגודל הנסיון של עקידת יצחק

רבים תמהים מה היה הנסיון הגדול שהתנסה אברהם אבינו ע"ה, בעקידת יצחק, הלא בכל הדורות ראינו אלפי אלפים יהודים שמסרו נפשם ונפש זרעם על קידוש שמו הגדול ית', גם במיתות משונות ואכזריות, ואיך יעלה על הדעת שאברהם ראש המאמינים לא היה מקיים את ציווי ה'?

ונאמרו בזה הרבה דברים נכונים ואמיתיים, אך עדיין יש מקום להוסיף בזה טעם כעיקר, אך תחילה נתבונן על שני מאורעות המובאים בתחילת הפרשה:

הנה אברהם כל ימיו טרח בגופו במצות הכנסת אורחים, למרות שכבר הגיע לימי זקנה, והיו לו הרבה עבדים ושפחות "כל אנשי ביתו יליד בית ומקנת כסף", מכל מקום מצוה בו יותר מבשלוחו.

ולפיכך אינו מחלק בה בין יום ללילה אלא הוי מצוה אחת רצופה שאין בה חילוק בין יום ולילה, אבל במצות עשה של מילה בזמנה בה נקבע רק יום השמיני בה יש חילוק בין יום ולילה.

ולפי"ז יש לדון אליבא דראב"ש אם עבר ומל בליל ח' אם בכה"ג קיים את מצוות המילה, כיון שכבר הגיע הזמן ואין כאן מחוסר זמן ואף שביטל את המצווה המיוחדת של "וביום השמיני" מכל מקום את עיקר המצווה קיים ואין לעשות הטפת דם ברית, די"ל דיום השמיני לא גרע משאר הימים שלאחר מיכן ומלבד המצווה המיוחדת של ביום השמיני יש את עיקר המצווה של מילה להסיר את הערלה וא"כ כיון שלר' אלעזר ברי שמעון בעיקר המצווה של מילה לא נאמר זמן של יום וכשר למול אף בלילה, אי"כ לא יגרע ליל ח' משאר הלילות לעניין זה שאת עיקר המצווה הוא קיים ורק חסרה לו מילה של ביום השמיני, או שנאמר שלא קיים המצווה כלל כיון שנקבע דין רק ביום ח' ומבחינה זו לא עשה את המצווה כתיקנה ועדיין יש לו עצה שביום ח' ישוב לעשות הטפת דם כדי שיוכל לקיים את המצווה כראוי.

(אלא שלעני"ד הדבר תמוה דבשלמא אם לא קיים כלל את המצווה כגון אם מל קודם זמנה שלא עשה כלום דאין שם ערלה כלל על מילה שלא בזמנה והוי מחתך בבשר בעלמא לפיכך עליו לשוב לעשות הטפת דם ברית כדי לקיים את המצווה כיאות, אבל היכא דמל בליל ח' אם לא נתפוס כשיטת השאג"א דליל ח' שייך לז' הימים שלפניו אלא הוי כבר שם ערלה עליו מהיכנס ליל ח' אלא שאין לו את עיקר המצווה של וביום השמיני, מכל מקום מה סברא יש בזה לחייבו הטפת דם ברית אחר שקיים את המצווה, ואולי אף פחות הוא מהציצים שאין מעכבים את המילה דהתם יש עניין של "זה אלי ואנוהו" התנאה לפניו, לפיכך יש מקום לחתוך את הציצים הללו ובפרט שהרי הכל מעשה אחד ארוך אבל הכא כבר את עיקר המצווה קיים אלא שחסר לו את המצווה כתיקנה של ביום השמיני ומהיכי תיתי שבשביל זה יצטרך לעשות שוב הטפת דם ברית וצ"ב בדבריו)

וכבר נזרקה בבית המדרש שאלה לגבי מי שהיו לו שנים למול, אחד הוי מילה בזמנה והשני הוא מילה שלא בזמנה את מי יקדים המוהל למול? ובשו"ת יד אליהו (סימן מ"א) העלה בפשיטות דמילה בזמנה קודמת שהרי זוהי מצווה שהגיעה זמנה ואילו מצווה שלא בזמנה אין לה זמן מוגדר ולפיכך יש עדיפות למצווה שזמנה כעת הגיע. ברם מרן הגר"ח הלוי ז"ל נקט (בכתביו על מסי' פסחים) דמילה שלא בזמנה קודמת דהתם כל רגע ורגע שלא מל עובר עליו בעשה, ואילו מילה בזמנה מצוותה כל היום ורק דיש דין זריזים מקדימים למצוות, אבל אין לזריזות כוח לדחות מילה שלא בזמנה ששם יש לכל רגע משמעות ולפיכך חייבים להקדים את המילה שלא בזמנה לפני המילה בזמנה.

תיכף אחר מעשה זה נתבשר אברהם מפי ה' בשורה שלכאורה היתה צריכה להיות הבשורה המשמחת ביותר עבורו.

קרוב מאוד למקום מגוריו של אברהם שכנה לה בשלוח ובטח ממלכה קטנה עשירה מאוד שספר החוקים שלה היה ההיפך הגמור לכל משנת חייו של אברהם, האיסור החמור ביותר בספר החוקים שלה היה עשיית צדקה וחסד, ה'עברין' היה נענש לאלתר במוות אכזרי, בממלכה החטאה הזו היו הוראות מסודרות כיצד 'לטפל' כראוי בכל מי שהעז לבקש אירוח או מתת יד.

מידתו של אברהם היא חסד, ומידתה של הממלכה הזו היה "מידת סדום"!

לא רק חוקי הממלכה היו כאלה, זה היה ממש משנת חייהם של 'כל העם מקצה', כאשר פשטה השמועה על לוט שהעז להביא אנשים בצל קורתו, נזעקו כל אנשי העיר באישון לילה ונסבו על ביתו, לא רק הצעירים חמומי המוח, אלא 'כל אנשי העיר מנער ועד זקן', גם הקשישים קמו ממתנם כדי למחות על ה'פשע הנורא', ולעשות שפטים בו ובאורחיו.

כעת מבשר הקב"ה לאברהם שברצונו להפוך את סדום וכל יושביה, להמטיר עליה גפרית ואש אשר יהפכו את אדמתה הפוריה למדבר שממה, "אָרְץ פְּרִי לְמִלְחָה מְרַעַת יוֹשְׁבֵי בָהּ".

לכאורה לא היתה יכולה להיות בשורה טובה יותר מזו עבור אברהם, הלא זה היום קותה נפשו לראות את אויביו המרים כלים כעשן, כעת יכירו וידעו תבל ומלואה את גודל עונו וחומר עונשו של המונע צדקה וחסד ומדכה עני בשער, זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו, באבוד רשעים רנה והנשארים ישמעו ויראו.

אך אברהם איש החסד ניסה בכל כוחו להליץ יושר ולמצוא פתח של זכות, למי? לאויבי נפשו המתנגדים המטורפים ביותר למשנת חייו.

אברהם ידע היטב אל נכון שעל ידי זה יוכל להחמיץ את 'הזדמנות חייו', כי אם יתקבלו דבריו אזי ימשיכו רשעי סדום לעסוק במעשיהם הרעים והחטאים, להתענג בחלב ודשן הארץ, ולמלא פיהם גאווה ובוז על אברהם וחסדיו.

אך אברהם בשלו, אחז צדיק דרכו, להליץ ולסנגר ולחפש ולמשמש אחר כל שמץ צד זכות, גם על הרשעים הגדולים ביותר, כי אברהם הוא עצם החסד, חסד טהור פשוט וגמור בלי שום צד דין וחובה.

וכעת בעת זקנותו של אברהם, בזמן שהרחמים הטבעיים מתגברים אצל כל אחד וכל שכן אצל אברהם שהוא עצם החסד, דוקא כעת מצווה הקב"ה על אברהם את המעשה האכזרי ביותר שניתן להעלות על הדעת.

וגם כאשר עבר ניתוח ללא הרדמה בגיל תשעים ותשע, ביום השלישי שהוא שיא הכאב לא ויתר אברהם על מצוה חביבה זו, אף שהיה זה לכאורה סכנה לבריאותו.

ובשלמא אם היו באים אליו אורחים כמו כל יום, היה אפשר לומר שבעל כרחו קיבל אותם, כי בטוב לבו לא היה מסוגל להשיב את פניהם ריקם, אך הרי הקב"ה הוציא חמה מנרתיקה כדי שלא יבואו אורחים, אך אברהם לא די שלא שמח על כך שיכל לנוח ולהבריא מעט ביום אשר כזה, אלא אדרבה הצטער על כך, וקם ממיטת חוליו והמתין בפתח האוהל אולי יתרחש נס ויבואו אורחים.

וכאשר ראה ה' בצערו וזימן לו אורחים - מלאכים, לא שלח אברהם את נעריו לקבלם ולטפל בהם, אלא קיבל אותם בעצמו בכל הכבוד הראוי וטרח בעצמו עבורם.

וליתר דיוק, אברהם כלל לא 'טרח' עבורם, אם היתה זו טירחה לא היה אברהם 'רץ' לקראתם, ואחר כך 'ממהר' אל שרה לומר לה להכין שלש סאים קמח סולת, ומיד 'רץ' אל הבקר, מלאכת קודש זו היתה עבורו שמחה ותענוג ולא טירחה.

וכמו שכתב הרמב"ן: "וטעם ואל הבקר רץ אברהם. להגיד רוב חשקו בנדיבות כי האדם הגדול אשר היו בביתו שמונה עשר ושלש מאות איש שולף חרב והוא זקן מאד וחלוש במילתו הלך הוא בעצמו אל אהל שרה לזרז אותה בעשיית הלחם, ואחרי כן רץ אל מקום הבקר לבקר משם בן בקר רך וטוב לעשות לאורחיו, ולא עשה כל זה על יד אחד ממשרתיו העומדים לפניו".

ודאי לא העלה אברהם על דעתו שביום כזה די אם יגיש לפנייהם רק 'ארוחה חלבית' פשוטה, וגם לא רק מעט בשר, מצות חסד צריך לקיים בהידור, במאכלים המובחרים ביותר, שלש סאים קמח סולת ולשון של פרה בחרדל.

אברהם ששמר את כל התורה עד שלא ניתנה ודאי ידע היטב את החובה הגדולה של שמירת בריאות הגוף והנפש, אך מידת החסד היתה בנפשו ממש, רוח אפו ותמצית חייו, שהרי הוא היה מרכבה למידת החסד, ויום אחד ללא חסד יכל לפגוע בבריאותו יותר מכאבי היום השלישי למילה בגיל תשעים ותשע!

[ואם תאמר, אם כן למה הוציא הקב"ה חמה מנרתיקה, אדרבה היה עדיף שביום זה יבואו יותר אורחים, כדי לתת לו שמחה וחיות ע"י ריבוי החסד? יש לומר דאדרבה, הקב"ה רצה להוכיח, כמה חשובה היא מידת החסד לאברהם אבינו שהיא כחייו ממש, וכמו כל הנסיונות שנתנסה אברהם, שכבר היה גלוי וידוע לפניו ית' שאברהם יעמוד בנסיון, אך רצה שהדבר יצא מן הכח אל הפועל, כמ"ש הרמב"ן].

ושש ושמח לעשות את מצות ה' בלי שום הרהור וגמגום.

וכל רגשי החסד והרחמים שהיו ממש עצם מעצמיו ובשר מבשרו של אברהם איש החסד, כולם נמוגו כדונג והיו כלא היו אל מול עבדותו וביטולו המוחלט אל רצונו הגדול של מלך מלכי המלכים הקב"ה מהוה כל ההויות ית"ש.

"ממדבר מתנה" - עיונים בפרשה (מהרה"ג רבי בניהו כהן שליט"א)

(ד) מצות צדקה בבני נח

א כתוב בפסוק (בראשית יח, יט): "כִּי יִדְעֲתִיו לְמַעַן אֲשֶׁר יֵצֵא אֶת בְּנָיו וְאֶת בֵּיתוֹ אַחֲרָיו וְשָׁמְרוּ דְרָךְ יְיָ לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט לְמַעַן הִבִּיא יְיָ עַל אַבְרָהָם אֶת אֲשֶׁר דָּבַר עָלָיו".

ובגמרא (סנהדרין נו, ב) איתא: "ויצו אלו הדינים, וכן הוא אומר כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו וגו'". והיינו שמפסוק זה לומדים שבני נח מצווים על הדינים.

וכתב הר"ן (סנהדרין נו, ב): "ה"נ ה"ל למיחשב צדקה דהא כתיב לעשות צדקה ומשפט אלא משום דצדקה לא חשיב משום דקום עשה לא קחשיב כדאיתא לקמן. ואין לומר דבצדקה לא מחייבי דהא אקשינן לקמן ואשה לא מיפקדא והא כתיב כי ידעתיו למען אשר יצוה וכו' ואמרין בניו לדין ביתו לצדקה אלמא דבצדקה נמי מחייבי ואשכחן דמיענש עלה דכתיב (יחזקאל טז, מט) ויד עני ואביון לא החזיקו".

וכוונת הר"ן היא לדברי הפסוק (יחזקאל טז, מט): "הֲנֵה זֶה הָיָה עֵוֹן סֹדִם אַחֲוֹתָי גָּאוֹן שִׁבְעַת לֶחֶם וְשִׁלְתָּ הַשֶּׁקֶט הָיָה לָהּ וְלִבְנֹתֶיהָ יָד עָנִי וְאָבִיוֹן לֹא הִחְזִיקָה". והוכיח הר"ן מכך שנענשו על כך אנשי סדום שגויים מצווים במצות צדקה. [וכן כתב היד רמה (שם ד"ה איבעיא). ויעיין ברשב"ם בראשית כו, ה) שכתב: "לפי עיקר פשוטו כל המצות הניכרות כגון גזל ועריות וחימוד ודינין והכנסת אורחים, כלם היו נוהגין קודם

אברהם שלא רצה בענשם של שונאיו הגדולים ביותר, נצטוו כעת לעשות בעצמו פעולה אכזרית מאין כמותה.

גם לו נצטווה אברהם לשחוט את נמרוד או את מלך סדום היה זה עבורו הדבר הקשה ביותר, וקל וחומר אילו נצטווה לשחוט סתם אדם שלא חטא, אך כאן צָוָה אברהם לשחוט את בנו יחידו אהובו! ולא על ידי שליח אלא בעצמו!

ומה גם שכאשר יָדַע הדבר ויתפרסם ברבים, יאמרו כולם שאברהם איש החסד הפך את עורו והיה לאכזר, ותהיה זו מכה קשה שאין כמותה עבור מידת החסד מה שעמל אברהם להפיץ כל ימיו.

מן הדין היה שבעת יתחנן אברהם במר נפשו לפני ה', בשק ואפר וצום ובכי ומספד, להעביר את רוע הגזירה הקשה והאכזרית שנחתה עליו, והיה מבקש לדעת מה פשעו ומה חטאתו כי נגזרה עליו גזירה כה קשה ומשונה, אחר אשר כל ימיו מסר את נפשו לפרסם את שם ה' בעולם, וזהו בנו היחיד אשר נפקד בו אחר מאה שנה, והוא זה אשר ימשיך את דרכו לקרוא בשם ה'.

וגם אם לא היה עולה בידו לבטל את רוע הגזירה, לכל הפחות היה עליו להמתין עד הרגע האחרון שאז הוטל עליו לעשות זאת, ועד אז להרבות בבכיה ובתחנונים אולי יחוס אולי ירחם.

וגם כאשר יגיע הרגע האחרון היה אמור להתנהל בדרכו בכבידות רבה, בברכים כושלות, וידיים רותתות, בעצב וחרדה בהלה ותדהמה, להתעלף כמה פעמים באמצע הדרך, ואולי גם לקבל התקף לב...

ממש כפי שאמור להרגיש כל אדם שנכפה עליו להוציא את בנו יחידו להורג במו ידיו, ובפרט אדם זקן בן מאה שלשים ושבע.

אך אברהם עבד ה' לא התחנן ולא התרעם, לא תמה ולא נדהם, לא נבהל ולא הצטער, אלא שש לקיים מצוה זו ממש באותה מידה ששש ושמח לקראת כל מצוה אחרת, והשכים בבוקר בזריזות ובשמחה לקיים את מצות בוראו.

כי ידוע ידע בידיעה ברורה ומוחלטת, באמונה שלימה תמה וטהורה, שמפי עליון לא תצא הרעות, ואין אושר בעולם כקיום מצות ה' ברה, ולמרות שאברהם היה אב החכמה, איצטגנינות גדולה היתה בלבו וכליותיו כשני מעיינות, ביטל את דעתו וחכמתו ביטול גמור ומחלט לפני רצונו יתברך וחכמתו הגדולה אשר אין לה חקר, וידע שכל חכמתו אינה אף כקליפת השום לעומת חכמת הבורא הגדולה והנשאה ועומק עצתו אשר בה מנהיג ומגלגל את כל מקרי העולם להביאו אל הטוב הצפון הנעלם, עין לא ראתה אלקים זולתך,

על מצות שאנו מקודשין מן האומות שאין האומות עושין אותם כלל אבל במצות שאפילו האומות עושין אותן לפעמים לא מברכין כי בהן אין אנו מקודשין מהן כי לפעמים עושין אותם כמונו כגון כבוד אב ואם והדור לזקן". אלא שבדבריו לא מוכח שהגויים מזהרים בזה, אלא שלפעמים הגויים עושים את אותם מצוות.

ב. אלא שמלשון הרמב"ם (מתנות עניים י, א): "חייבין אנו להיזהר במצות צדקה יותר מכל מצות עשה, שהצדקה סימן לצדיק זרע אברהם אבינו שנאמר כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו לעשות צדקה, ואין כסא ישראל מתכונן ודת האמת עומדת אלא בצדקה שנאמר בצדקה תכונני, ואין ישראל נגאלין אלא בצדקה שנאמר ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה", משמע שמצות צדקה נאמרה רק לעם ישראל, לזרעו של אברהם, ולא לשאר אומות.

ועוד קשה שבגמרא (ב"ב י, ב) איתא: "אמר להן רבן יוחנן בן זכאי לתלמידיו, בני מהו שאמר הכתוב (משלי יד, לד) "צדקה תרומם גוי וחסד לאומים חטאת". נענה רבי אליעזר ואמר צדקה תרומם גוי אלו ישראל, דכתיב (דברי הימים א' יז, כא) "ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ", וחסד לאומים חטאת כל צדקה וחסד שאומות עובדי כוכבים עושין חטא הוא להן, שאינם עושין אלא להתגדל בו, כמו שנאמר (עזרא ו, י) "די להוון מהקרבין ניחוחין לאלהה שמיא ומצליין לחיי מלכא ובנוהי". וכו'. נענה רבי יהושע ואמר, וכו', כל צדקה וחסד שאומות עובדי כוכבים עושין חטא הוא להן, שאין עושין אלא כדי שתמשך מלכותן, שנאמר (דניאל ד, כד) "להן מלכא מלכי ישפר עליך וחטיך בצדקה פרוק ועויתך במיחן עניין הן תהוי ארכא לשלותיך וגו'".

עוד איתא שם: "איפרא הורמיז אימיה דשבור מלכא, שדרה ארבע מאה דינרי לקמיה דרבי אמי ולא

מתן תורה אלא שנתחדשו ונתפרש[ו] לישראל וכרתו ברית לקיימן". ומשמע קצת כדברי הר"ן. וכן מבואר במהרש"א (ד"ה בפירש"י בד"ה דיני).]

וביאור טעם החיוב מבואר ברבינו בחיי (בראשית יח, כ): "אבל נגמר דינם בעוון שהיו מואסים את הצדקה ולא היו משגיחים על ענייהם ועל רעיהם שהיו מוטלים ברעב. וכו'. ולפי שהיו תדירין בחטא הזה לכך נגמר גזר דינם עליו, שהרי אין לך אומה בעולם שלא יעשו צדקה אלו עם אלו, ואנשי סדום היו מואסים בה והיו אכזרים בתכלית, ואף על פי שלא נתנה תורה עדיין, הנה הצדקה מן המצות המושכלות, ודבר מתועב הוא שיראה אדם את מינו מוטל ברעב והוא עשיר ושבע מכל טוב ואינו מרחם עליו להשיב את נפשו, על אחת כמה וכמה על מי שהוא מאומתו ודר עמו בעיר אחת, ועל כן אבדן השם יתברך לאנשי סדום שהיו מונעים אותה ולקח נקמת העניים".

וביאור דבריו על פי דברי רב ניסים גאון (בפתיחתו לתלמוד) [והאריך בזה בקונטרס נר מצוה (לבעל הכלי חמדה, אות עב)] שבני נח מצווים על מצוות שהשכל מחייבם, ועל כן אין צריך התראה בהם.

ובאמת שרבינו הרוקח (שסו) כתב שזהו הטעם שאין מברכים על מצות צדקה, וזה לשונו: "אבל כל דבר שגם בני נח הוזהרו עליו כגון גזל גניבה וחמס והוענשו יד עני לא החזיקו וצדקה ולויה ולקט ושכחה ופאה והידור זקן שאם מצווים חייב אין צריך לברך וכן עשיית מעקה ודינים ותיקון מאזנים ומשקלות ומידות אין צריך לברך שהברכה וצונו ולא עכו"ם". ומבואר מדבריו שלא רק במצות צדקה נצטוו בני נח אלא גם בלקט שכחה ופאה.

ועיין בשו"ת בנימין זאב (קסט) שכתב כעין דברי הרוקח: "על מה ששאלת למה אין אנו מברכין על מצות עשה דכבוד אב ואם ואהידור זקן ועל כמה מצות עשה דאנן עבדין הטעם הוא דאין מברכין אלא

מוכח שרק יהודים מצווים בזה. ויש הרבה מה לדון בהוכחה זו ואין כאן מקומו].

ג. והנראה לומר שיש שני גדרים במצות צדקה. יש צדקה שמגיעה ממקום של רחמנות על עני, שאותה השכל מחייב, וכדברי רבנו בחיי. במצות צדקה זו גם גויים מצווים, ואסור להם להעלים עין מעניים. אבל יש גדר נוסף במצות צדקה, הכולל בתוכו דיני מעשר כספים, וכן שצריך ליתן בשנה לא פחות משליש השקל [כמבואר בגמרא (ב"ב ט, א) ובשולחן ערוך (יו"ד רמט, ב)], וכן שצריך להחזיק ביד ישראל לפני שמטה ידו (שולחן ערוך שם, ו), ועוד דינים רבים.

אותם דינים בנויים על תחושת הערבות הדדית של כל ישראל זה לזה. וכלשון הרמב"ם "זרע אברהם אבינו". במצות צדקה שכזו אין הגויים מצווים, ואדרבה אסור לקחת מהם, משום שכל כוונתם היא להתייהר, שהרי אין אצלם תחושת ערבות הדדית. ובזה מדויק היטב לשון הפסוק "וחסד לאומים חטאת", כיון שכל גוי וגוי הוא לאום בפני עצמו, לא שייך אצלם ערבות [ונרמז חילוק זה בדברי הנצי"ב (בהסכמתו לספר אהבת חסד)].

ונמצא שאין מחלוקת בין הראשונים, ואף הרוקח שהזכיר לקט שכחה ופאה, מודה ששאר דיני צדקה הנובעים מערבות הדדית אינם שייכים בגויים. ועל כן הוצרך הרשב"א למצוא טעם לזה שאין מברכים על אותה צדקה המיוחדת לבני ישראל.

שוב ראיתי שבספר יד שאול (לבעל השואל ומשיב, יו"ד רנד, ב; דף יד, א), ובספר תשובה מיראה (לבעל האדר"ת, עמודים נא – נד) עמדו בסתירת הדברים בין דברי הר"ן לדברי הרמב"ם והגמרא בבבא בתרא [ובספר יד שאול הוסיף ותמה שהרי הר"ן עצמו הזכיר שם את דברי הרמב"ם בהלכה הסמוכה, ואם כן מפני מה לא הזכיר את דברי הרמב"ם שחולקים על דבריו].

קבלינהו. שדרינהו קמיה דרבא קבלינהו משום שלום מלכות. שמע רבי אמי איקפד, אמר לית ליה (ישעיהו כז, יא) "ביבש קצירה תשברנה נשים באות מאירות אותה". ורבא משום שלום מלכות. ורבי אמי נמי משום שלום מלכות, דאיבעי ליה למפלגינהו לעניי עובדי כוכבים". והובא דין זה בשולחן ערוך (יורה דעה רנד, ב).

ועוד קשה מדברי הגמרא (ב"ב ד, א): "והאמר רב יהודה אמר רב, ואיתימא רבי יהושע בן לוי מפני מה נענש דניאל, מפני שהשיא עצה לנבוכדנצר, שנאמר (דניאל ד, כד) "להן מלכא מלכי ישפר עלך וחטאיך בצדקה פרוק ועויתך במיחן עניין הן תהוי ארכא לשלותך וגו'".

ומבואר שגויים אינם מצווים בצדקה, ואדרבה אסור לקבל מהם, והם נקראים חוטאים משום שכל כוונתם היא להתייהר.

עוד דקדק הכלי חמדה (וירא אות א) מזה שהוצרך הרשב"א (ח"א סימן יח) לומר שהטעם שאין מברכים על מצות צדקה הוא משום שאולי לא יתרצה המקבל, ובלשוננו: "וכן אין מברכין על מצוה שאינה תלויה כולה ביד העושה. מפני שאפשר שלא יתרצה בה חברו ונמצא מעשה מתבטל. כגון מתנות עניים והלוואת הדלים ונתינת צדקה והענקה וכיוצא בהם", ולא כתב כדברי הרוקח שגם הגויים מצווים בזה, מוכח שסבירא ליה שאין הגויים מצווים בזה, ועל כן אפשר לומר "אשר קדשנו במצוותיו וצווננו", ונמצא שזוהי מצוה שנצטוו בה רק ישראל [ויעוין בכלי חמדה שהוכיח כסברא זו מזה שמבואר בגמרא (ב"ק נו, ב) ששומר אבידה נחשב כשומר שכר לרב יוסף משום שבזמן הטיפול באבידה פטור הוא מלתת פרוטה לעני, ואם נאמר שזו מצוה שהצטוו בה אף בני נח, לא נאמר בזה הכלל שעוסק במצוה פטור המצוה, ומזה

וכזאת הובא ליישב בזה הערה נאה, דהנה בשו"ע יו"ד סי' שלב סעיף א איתא, מצוה לבקר חולים, הקרובים והחברים נכנסים מיד, והרחוקים אחר ג' ימים, ע"כ, והנה אאע"ה היה אוהבו של הקב"ה, וכנאמר (ישעיה מא, ח) זרע אברהם אוהבי, ונקרא ידידו של הקב"ה כדאיתא במנחות נג, ב ידיד זה אברהם דכתיב (ירמיה יא, טו) מה לידידי בביתי, ולפי"ז הובא להעיר בס' מרפסין איגרי, אמאי הגיע הקב"ה לבקרו רק ביום השלישי למילתו, הרי כל עיקר מצות ביקור חולים ילפינן מביקורו של הקב"ה אצל אאע"ה, ובביקור הקרובים נכנסים מיד.

וביאר הגאון רבי רפאל אהרן יפה"ן זצ"ל, דלנימול יש דין חולה רק ביום השלישי למילתו, הזמן בו הכאב מתגבר ולא קודם לכן, ונמצא דהקב"ה בא לבקרו ביום הראשון למחלתו.

ויש לברר מהו הגדר שביקור חולים אינו אלא מיום השלישי לחוליו, דהנה מי שהחולה נצרך לו לצורך רפואתו או לשמשו, אי"ז שייך לדין ביקור חולים, ואינו תלוי בג' ימים, ובודאי גם בחולשת אבר אחד, מצוה לסייעו במה שנצרך, וכן מפורש בסוכה כו, א דחולים ומשמשיהם פטורים מן הסוכה, ואמרינן חולה שאמרו לא חולה שיש בו סכנה, אפילו חש בעיניו ואפילו חש בראשו, ע"כ, ופטור משמשי חולה הוא משום עוסק במצוה פטור מן המצוה [וכמו שהביא המשני"ב סי' בשם הלבוש], דודאי יש בזה מצוה כשמסייע לו באותו חולי אפי" חש בעיניו או בראשו, [ומשא"כ המצטער בישיבת הסוכה משמשיו אין עסוקים במצוה ואינם נפטרים מן הסוכה, ורק המצער עצמו פטור].

אמנם מצות "ביקור חולים" ענינה הוא לשאול בשלומו ולהשגיח על עניניו, כמבואר כאן "בא הקב"ה ושאל בשלומי", ומכאן למדים שהקב"ה

ובספר יד שאול ביאר על פי דברי הרמב"ם (מלכים ח, יא) שכתב: "כל המקבל שבע מצות ונזהר לעשותן הרי זה מחסידי אומות העולם, ויש לו חלק לעולם הבא, והוא שיקבל אותן ויעשה אותן מפני שצוה בהן הקדוש ברוך הוא בתורה והודיענו על ידי משה רבינו שבני נח מקודם נצטוו בהן, אבל אם עשאן מפני הכרע הדעת אין זה גר תושב ואינו מחסידי אומות העולם ולא מחכמיהם" [ויש שגרסו (מהר"ם אלשקר סימן יז) "אלא מחכמיהם"].

וממילא בצדקה שנובעת ממידת הרחמנות אין הגויים מקבלים עליה שכר כיון שאז נמצא שקיום המצוה אינו נעשה מצד ציווי הבורא, וצדקה כזו מותר לקבל מהם. וכל דברי הגמרא נאמרו על צדקה שניתנת לא מצד רחמנות, שעליה הם מקבלים שכר ואותה אסור לקבל מהם.

ה) ביקור חולים.

מהגאון בעל "גינת אגוז" שליט"א

וירא אליו ה' באלוני ממרא (יח, א)

וברש"י, וירא אליו, לבקר את החולה, אמר רב חמא בר רבי חנינא יום שלישי למילתו היה ובא הקב"ה ושאל בשלומי. ומקורו בב"מ פו, ב.

ובגור אריה למהר"ל פירש מה שכי רש"י שבא לבקרו ביום השלישי למילתו, וז"ל, נראה דהא דקאמר ביום שלישי למילתו היה, ולא ביום הראשון, מפני שיום ראשון אין כאן אלא חולשת אבר אחד והוא המילה, ולא נקרא חולה, דסתם חולה שכל הגוף חולה, ואותו מצוה לבקרו, ולפיכך פירש רבי חמא שביום שלישי למילתו היה וביום שלישי חולה כל הגוף, וכן דרך כל מכה וכו'.

להתנהג בענין מחלתו וגם לחזק אותו שלא יפול ליבו עליו, בודאי מצוה רבה הוא עושה בזה. עכ"ד. הרי דעיקר ביקור חולים אינו לסייע באיזה דבר, שזה יותר מביקור חולים.

והנה בשבת שם איתא, הנכנס לבקר את החולה לא ישב ע"ג מטה ולא ע"ג כסא אלא מתעטף ויושב לפניו מפני שהשכינה למעלה מראשותיו של חולה שנא' ה' יסעדנו על ערש דוי, ע"כ, [ובתוס' שם כ' דוקא כשהוא שוכב נמוך שלא ישב גבוה ממראשותיו של חולה, הובא ברמ"א יו"ד שלה סעיף ג], ובגיה"ש ציין הגרעק"א לד' רש"י פרשת ויחי עה"פ (מת, לא) "וישתחו ישראל על ראש המיטה" הפך עצמו לצד השכינה, מכאן אמרו שהשכינה למעלה מראשותיו של חולה.

ולפי הנתבאר מד' המהר"ל דלענין ביקור חולים היינו חולה בכל גופו, י"ל דגם דלענין זה ששכינה למראשותיו של חולה, ולא יישב למעלה ממראשותיו, היינו דוקא בחולה בכל גופו, ולא במחוי העין או הראש.

והנה כ' הרמב"ם (פי"ד מאבל) וז"ל, יראה שנחמת אבלים קודמת לביקור חולים, שניחום אבלים גמילות חסד עם החיים ועם המתים, עכ"ל, ולפי הנתבאר דביקור חולים היינו לשאול בשלומו ולהשגיח על עניניו, אבל לסייעו ולשמשו זהו ענין נוסף [ששייך גם כשאין ענין ביקור חולים], י"ל, כפי המסתבר, דגם להרמב"ם כשיש חולה הנצרך לסיוע ולשימוש, לא יקדים ניחום אבלים, ורק ביקור חולים בדיבור והשגחה שוה לניחום אבלים שהוא בדיבור או בשתיקה בהשתתפות בצערו, ובזה קודם ניחום אבלים שהוא חסד עם החיים ועם המתים.

מבקר חולים, ועי' רש"י שבת יב, ב שהביא גירסא שהקב"ה "סוער" את החולה, ופירש, שהוא תרגום של פוקד, כלומר מבקר, כמו "ואת אחיך תפקוד לשלום" הנאמר בשמואל (א יז, יח) ומתרגמין ואת אחיך תסער לשלם. ובמצודות שם פי' "תפקוד" שהוא ענין השגחה, תשגיח לדעת שלומם.

וכן מוכח בנדרים מא, א דביקור חולים הוא בדיבור עם החולה, דאמרינן דאין מבקרין חולי העין ומחויי הראש משום דדיבורא קשה לעינא ולמחויי הראש. והנה בחולי זה של חולי העין ומחויי הראש אמרינן בסוכה דמשמשי חולה החש בעיניו והחש בראשו פטורים מן הסוכה, אשר מוכח דודאי לסייע ולשמש מה שנצרך להם מסייעין בעדם, ורק ביקור חולים שהוא בדרישת שלומו והתעניינות והשגחה על מצבו, כיון שזה מזיקו אין לעשות כן. [ובאמת י"ל דהתם איירי אפי' כשהוא חולה בכל גופו מלבד מחוי עיניו או ראשו, וקמ"ל שאין לבקרו לפי שמזיקו].

וכן משמעות דברי המשנ"ב בביה"ל ס"י רפ"ז לענים ביקור חולים בשבת, שכתבו האחרונים שאין יפה עושים אותם שכל ימי השבוע אין הולכין לבקר חולה רק בשבת, דבג' אמרי' בקושי התירו לנחם אבלים ולבקר חולים בשבת. וכ' בביאוה"ל, דאם בימות החול הוא טרוד ובשבת שיש לו פנאי הולך לחולה אוהבו, שיודע שיש לו נחת רוח מזה שהוא בא לבקרו, מצוה קעביד ואין למנוע מליך בשבת ויו"ט, וה"ה אם הלך לבקרו בחול ג"כ אין איסור ללכת לבקרו בשבת ולא מיעטו הפוסקים רק אם בחול אין הולך כלל ומכוין שילך בשבת, וסיים דבריו, ובפרט אם הוא יודע שבהליכתו לחולה הוא לתועלת, ליועצו איך

“נהשבה” – מהגאון מורנו רבי יחיאל הלוי נוביק שליט”א

וזכור את בוראך בימי בחורתך – כמה פעמים חזר על כך אור ישראל הגרי”ס?

הנה עיקר תפקיד האדם הוא לעבוד [את בוראן] ולעמוד בנסיון, כי המלחמה נמצאת אליו מן הצדדים, העוני מצד אחד והעושר מצד אחר, עד שנמצאת המלחמה פנים ואחור. ואם יהיה לבן חייל וינצח המלחמה מן הצדדים, הוא יהיה האדם השלם אשר יזכה לידבק בבוראו ולאור באור החיים האמיתיים. - כדברים האלה כתב אדונינו בעל המפילת ישרים.

המחשבה הרווחת – אומר הגרי” לוינשטיין זכר צדיק וקדוש לברכה, משגיח דפוניבו’ – היא, שכאשר האדם נמצא במצב של נסיון הרי מדת חסידות שיעמוד בזה, ואילו החיוב העיקרי הוא רק כאשר קל ואין שום קושי מיוחד, מי מאתנו יודע, שהחיפך הוא הנכון, שכל עיקר התפקיד של האדם בעולמו הוא בדווקא לעמוד בנסיון, כלומר החיוב לעבוד במצב של קושי הוא העיקר אצל האדם, ולכך נוצר, מיהו זה היודע ידיעה פשוטה זו. שאל מרן המשגיח זצוק”ל.

ואם תאמר וכי מה כל כך גרוע כשלא יודעים. – התשובה – שאם לא יודעים הרי שמוותרים ליצר, ופשוט נכנעים אליו רחמ”ל. הגע עצמך חייל בשדה הקרב, ישן לו לתומו, ולא יודע שהקרב כבר החל, היש צרה גדולה מזו, היתכן מצב גרוע מכך. הלא זהו המרשם הטוב ביותר לכשלוץ חס ושלום.

אמנם האם לא כך מצבינו אנו, אנחנו נמצאים הרי ממש בתוך המלחמה החזקה, בלא שיוודעים אנו שמין דבר עליה. מי שלא נלחם כאשר נלחמים בו הרי הוא אבוד לגמרי. אכן עסק ביש.

ובאמת יכול אדם להסתובב בעולם הזה שנות מתושלח, ולא לדעת בכלל לשם מה הוא נמצא כאן ומה תפקידו העיקרי. ומהי העצה?

“שוב” לומר בכל יום פרשת העקדה, – כתב השלחן ערוך אורח חיים סימן א’, – מדוע? מה ה”שוב” הצפון בזה?

שני טעמים על כך בפוסקים. האחד לעורר הזכות דעקידת יצחק, והשני להזכיר לאדם מה תפקידו – שלימות בעבודת השם. ומאד יתכן ששני הטעמים אחד הם, שכאשר אדם מתעורר להתחזק בשלימות של עבודת השם, הרי הוא מעורר עליו את הזכות דעקידת יצחק.

והנה יש להתבונן מעט בפרשת העקדה – אומר המשגיח – שהרי העקדה היתה נסיון גדול מאד. קודם כל מפני שהדבר הוא נגד טבע האדם, להעלות בנו לעולה על גבי המזבח, וזה לבד כבר היה נסיון מספיק גדול.

מספיק אמרנו? לא ולא. כפי הנראה זה עדיין לא הספיק.

דהנה אמרו חז”ל במדרש רבה בראשית פרשה נ”ו פסקה ד’, על הפסוק, ויאמר יצחק אל אברהם אביו ויאמר אבי. בא לו סמאל אצל אבינו אברהם, אמר ליה סבא סבא איבודת לך, בן שניתן לך לק’ שנה אתה הולך לשחטו, אמר ליה ע”מ כן.

אמר ליה ואם מנסה אותך יותר מיכן את יכול לעמוד (איוב ד) הנסה דבר אליך תלאה, אמר ליה ויתר על דין. אמר ליה למחר אומר לך שופך דם, את חייב ששפכת דמו של בנך, אמר ליה ע”מ כן.

הנה לכם שעצם העקדה זה עדיין לא היה נסיון מספיק. יש עוד תוספות – דברי השמן שניסה להוסיף קשיים לא פשוטים. ואולי עכשיו זה כבר מספיק – כנראה שעדיין לא.

שהרי כך אמרו שם במדרש: וכיון שלא הועיל ממנו כלום בא לו אצל יצחק אמר לו ברא דעלובתא הולך הוא לשוחטך א”ל ע”מ כן. וכו’ עי’ שם כל דברי המדרש.

ועוד אמרו חז”ל שעשה השמן אבנים, ועשה נהר, עד שהתפלל אברהם כי באו מים עד נפש. נסיונות, נסיונות, נסיונות. כל אלו תוספות על עצם נסיון העקדה הגדול באו הכי. צאו וראו עד היכן דברים מוגיעים.

ונשאלת השאלה: וכל כך למה, ומדוע העמיד הקדוש ברוך הוא לאברהם אבינו בנסיונות על גבי נסיונות.

והתשובה בהכרח, כי זה כל האדם, וזו מטרת היו בעולם הזה, לעבוד ולעמוד בנסיון. דברים כפשוטם וכהיותם. כל תפקיד האדם הוא לעמוד בנסיון. אם אפשר להוסיף עוד נסיון מוסיפים. כל אלו דברי מרן המשגיח זצוק”ל.

ובאמת אחד ראינו שעמד כל ימיו בנסיון, היה זה המשגיח בעצמו. הוא נלחם עם עצמו. עם רצונותיו עם כוחותיו החלושים. הוא נלחם כל הזמן.

ומה למעשה? אומר מרן המשגיח הגרי” לוינשטיין זיע”א, האם אפשר שלא ללמוד מוסר? הלא ר’ ישראל אמר שכשם שאי אפשר ללכת בלא רגליים כך אי אפשר להפוך הטבע בלא מוסר.

אם יודעים שכל החיים נסיונות ושהתפקיד שלנו הוא לעמוד בהם, ושזה לא מדת חסידות רק עיקר הדין. אז מבינים שצריך ללמוד מוסר.

לינור הייתה המומה מהחשד ההזוי, אך בכלל ניתן לחשוך במולי בכאלו מעשים, חשדות אלו נטולות כל היגיון, אך הדס לא נואשה היא שכנעה אותה לדבר עם חברי חדרו של מולי ולשמוע עוד צד, הפעם לינור הקשיבה לה, היא הסכימה לבדוק את הדבר לעומק, היא ביקשה מהדס שתזמן את חברי החדר לחדרה כדי שאיש לא ידע שהיא חוקרת את הדבר לעומק.

היא הציבה בפניהם שאלות קשות, לא היה לאיש מהם הסבר הגיוני, אך מולי שלא נודע כאמין לב במיוחד הצליח לגבור על גיבור חייל כבנג'י, מה עוד שלבצע רצח מורכב צריכים לעוד שותף אם לא כמה, אחרת לא היה יכול לירות בו מלפנים ומאחור, חברי החדר משכו את ידיהם ואמרו: אין לנו מושג איך הוא עשה זאת, כנראה שהיו לו שותפים למעשה המתועב, הוא שנה את בנג'י מאד ולא היה יום אחד שלא קילל אותו בחדר, הוא התבטא בפנינו לא אחת שמצווה להרוג את בנג'י מה שיותר מהר ומי שיעשה זאת יעשה את הטובה הכי גדולה לאנושות, כשאדם מדבר על כך כל כך הרבה זמן אין ספק שעשה משהו, מה עוד שבלייל הרצח ראינו אותו יוצא באמצע הלילה בלי כל הסבר, אחרי זמן שמענו את היריות לאחר מיכן ראינו אותו רץ לחדר כשהוא מבוהל, הוא נכנס למיטתו וכיסה את עצמו בשמיכות עד למעלה, כדי שיחשבו שהלילה לא טייל בחוץ.

לינור לא ידעה איך להתמודד עם כאלו עדויות, לבה אמר לה שהם משקרים והם מתוודעים על ידי מישהו שמעוניין בכך, מי ששכר את הדס שכר את חברי החדר, יש להם כנראה שנהא אישית אליו, לכן הם מוכנים להטיל עליו אשמות חסרות בסיס, היא החליטה לבדוק את הנושא יותר לעומק, היא גילתה לחדרתה שהאשמות קונות שביתה בקרב הרבה מן החיילים, איש לא נתן את לבו לבדוק האם יש להם בסיס, יונטי הצליח במשימתו, לכרוך את חבל התליה סביב צוואר חיים שלום.

איך מתמודד חיים שלום עם כל האשמות?

כל אותו לילה שכב חיים שלום מלא מחשבות סיוט ובעתה, מה יקרה אם יחליטו שהוא הרוצח, עשרות מחשבות עברו במוחו מה עליו לעשות ואיך יכין את עצמו לקראת כל מצב שעלול להיווצר.

לקראת בקר קיבל החלטה שעליו לשחק אותה אדיש, רק כך יוכל לשרוד. אין אליבי יותר מוצק מאדם שכל הסיפור לא נוגע אליו יותר מלכל אחד, כפי שכולם לא חוששים שאולי הם יהיו אשמים, גם הוא באותה קטגוריה, הוא לא עשה כלום ולמה עליו לחשוש, רק אם ישאר אדיש יוכל להמשיך את מסגרת החיים.

ביומיים הראשונים הצליח במשחק, הרשמים עדיין היו טריים, איש עוד לא חיפש אשמים, כולם היו מבוהלים לגלות כי המוות האכזרי הגיע אל המחנה השמור ביותר, רוצח אכזר העז להרוג את האדם החזק ביותר שבמחנה, הם לא הצליחו לקלוט מי מסוגל לעשות מעשה כזה ועל איזה רקע, חיים שלום אף הוא ניהל שיחות בצורה שלא עוררה חשד שהוא מבוהל וחושש לעורר.

אך ביום השלישי הכל השתנה, כשיצא מחדר עבודתו לכיוון חדר האוכל, ראה קבוצת חיילים מדברת בהתרגשות רבה, ברגע שהתקרב השתתקו, נראה שלא רצו שישמע על מה דיברו, נראה שלפתע יש חשדות כל שהן על כל מיני מועמדים שעלולים לבצע מעשה כה נועז.

כך היה בהמשך, הוא ראה עוד קבוצה מדברת בשקט, נראה שדיברו על הנושא החם, מיהו הרוצח, כל מיני שמועות עברו בין החיילים, חיים שלום לא ידע אם עליו להתערב בין החיילים ולשמוע מה הם מספרים, כך יראה נטול חשד, אבל אולי דווקא השאלות הסקרניות תעוררנה כל מיני דיבורים מיותרים, הוא החליט ללכת לחדר האוכל, בלי לספק את יצר סקרנותו, הוא הניח שבחדר האוכל ישמע דברים יותר ברורים.

כשנכנס לחדר האוכל שמע לפתע ציוץ של תינוק "החתן הראשי הגיע- שאו שערים ראשיכם, רוצו לקבל פני חתן וכלה" היה זה קולו הילדותי המרגז של יואב מרמורשטיין שאהב לשחק ברגשותיו, קריאה זו הביאה למטר תגובות, חלקן נזפו ביואב שממהר להאשים אנשים חפים מפשע וחלקם דווקא הצדיקו את האשמות.

חיים שלום לא ידע מה עליו לעשות, הוא לא ידע שאת כל ההצגה תזמן יואב שרצה למתוח את עצביו הרעועים, גם הוא ידע שהאשמה נטולת אחיזה במציאות, חיים שלום לא הצטייר כ"גיבור על" שמסוגל לגבור על בנג'י. אבל יש כאלו שמעלים חשדות בשל היחסים הרעועים שהיו ידועים לכולם, אולי היו לו שותפים בפשע, אף פעם אי אפשר לדעת מי עשה את המעשה וצריכים לחקור זאת עד לעומק.

"אין ספק שמולי המתוק שלנו ודאי היה רוצה שיהיה מי שיעשה זאת עבורו, הוא ממש היה החבר הטוב ביותר שלו" אמר יואב לחבריו בתמימות מעושה ובכך גרר גלי צחוק אדירים.

חיים שלום החליט לא להגיב, כדי שלא לתת נשק כנגדו, המשחק לא היה קל, מפעם לפעם נשמעו בחדר האוכל רמזים עבים מאד, כי מולי נהנה מאד מהרצח המתועב, אם לא יזם זאת, הוא מקדם זאת בברכה. האמירות רמזו לו שהאווירה מתחממת כנגדו, כל אותו יום חשב מה עליו לעשות, האם לבקש את עזרת האלוף חיים לסקוב שדאג לו עד עתה, אם הוא יתערב בודאי ישקט את כל השמועות הלא האחריות שנועדו להכתיים את שמו.

כל אותו יום ניסה לעבוד על הפרויקט שהוטל עליו לסיימו, הוא ישב על השרטוטים אבל ראשו לא היה במקום, מחשבותיו רצו קדימה, הוא ניסה לחשב את צעדי עתיד, כך ישב עד לארוחת הערב, כשהגיע חש סוג מתח באויר, היו כל מיני התלחשויות שונעצרו ברגע שנכנס לחדר האוכל, בלי שידברו חש כאילו מופנית כלפיו אצבע מאשימה "הנה הרצח" באמצע הארוחה הגיעו שני חיילים לבושים כאנשי עיתונות, הם ביקשו לראיין אותו לעיתון "במחנה" (העיתון הצבאי התייסד בשנת 1934) הם רצו לשמוע את דעתו על בנג' והשערות על נסיבות רציחתו.

חיים שלום קלט את המסר העוקצני, הוא החליט לא לשחק לידיים שלהם, הוא הוקיע את הרציחה בכל לשון גינוי, היא נוגדת את המוסר היהודי, אין ספור נאמר בחומרת עוזן רציחה, אין לאף אדם רשות ליטול חיי זולתו, יהיה מי שיהיה, רק הבורא יתבדך שברא את כל יצורי תבל הוא זה שקוצב את חייהם, רק לו יש את הזכות ליטול את נפש הנפקד בהגיע זמנו למות, אין לאף אדם את הכוח ליטול את התפקיד הזה ליחו ומי שעושה מדעת עצמו הוא רוצח ועונשו בהתאם.

"אתה מדבר ממש כחייל דתי, אבל אתה כיום לא דתי, האם הערכים של פעם מחייבים אותך?" נחקר על ידי אחד הכתבים.

"בנושאים הללו לא השתנת, אולי אני לא כפעם, אבל בנושאים הרציניים נותרתי כבעבר" השיב בארשת רצינית ביותר.

החיילים ישבו וכתבו את דבריו בארשת רצינית, כעיתונאים לכל דבר, חיים שלום חש סוג של שחרור, הוא שחרר הצהרה אמיתית בה הוא מגנה ומוקיע רציחה של כל יצור אנושי, לא משנה אם הוא רשע או צדיק, אסור לאיש ליטול את החוק לידו, רק בורא עולם מעניש את החוטא. הצהרה זו צריכה להוריד מעליו כל חשד.

אך בחדרו כשהלך לנוח ראה את היחס של חברי חדרו אליו, הם לא החליפו עמו מילה משוב עד רע, האוירה הייתה עכורה למדי, בעבר היו דיבורים לא תמיד ידידותיים אבל הוא נחשב כחבר חדר, אבל עתה נראה היה עליהם שהם רומזים לו לעזוב את החדר. חיים שלום חש מאד לא בנוח, הוא היה רוצה לפתוח בשיחה על אודות החשדות האוויליות, אבל חוש פנימי לחש לו להרפות, אם ינסה בכל מחיר, יראה בכך שיש לו ממה לפחד, הוא לא צריך להפגין רגש כזה שיכול להפילו.

למחרת כשהלך לחדר העבודה שלו בדק כדרכו את התיבה, הוא מצא מכתב כתוב בצפיפות רבה, כתב היד לא היה מוכר לו. הוא פתח את הפתק ושערך עמד מרוב פחד.

"למולי היקר, קח את הדברים שלי ברצינות, בלי לתהות מי אני ומהי מטרת.

כותב לך אדם שקצת מכיר את הדברים מקרב, אני יודע את כל מערכת הסבל שאתה עובר תקופה ארוכה ולבי שותת דם, אני יודע שיש שנוהגים כלפיך באכזריות רבה, ישנם כאלו שמקנאים בהצלחותיך הנדירות ובשידוך המוצלח שעשית, בשל זה הם הופכים את כל העולם כדי שתיכשל בכל מה שאתה עושה.

אין לי ספק שאין לך יד ברצח הנורא, אך ישנם כאלו שמנסים להטיל עליך חשד בכל דרך ואפילו בכסף רב, יש לי מידע בדוק שיש יותר מיד אחת שמנסה לקשור את כל החשדות ולהטילם עליך, כדי לעצור את קידומך הצבאי ובעיקר... כדי שארוסתך תסיק את המסקנות ותעזוב את השידוך.

לדעתי מצבך יהיה מסובך יותר ויותר מיום ליום, אין לך כעת ברירה אלא לעזוב את המחנה עד יעבור זעם, אם לא תעשה כן, יתכן שעד מחר מוחרתיים יוצא כנגדך צו מעצר, מה שיגרום לך לבושות גדולות, יש לי ידיעה בחורה שמנסים לערב את חברי חדרך שיעידו כנגדך, קיבלתי את המידע מאחד מחברי חדרך, הוא פלט זאת בחדר האוכל להדס מויאל, אין לי ספק שחברך הטוב יונטי הצליח לשחד את אותה הדס שתעורר בשקט חשדות עליך, במגמה שהאוירה הכללית תהיה לרעתך, מה שיביא את ארוסתך לעזוב את השידוך, זו תהיה חרפה עברה להיות מאורסת לבחור שמסוגל לרצוח מתנגדים.

אני מקוה שאתה לוקח את אזהרתי במלוא תשומת הלב ונטש את המחנה זמנית עד שהנושא יתבהר, מאחל לך הצלחה בכל דרך שתנקוט" פלוני אלמוני שכרגע אינו יכול להציג את זהותו המלאה.

חיים שלום התלבט ארוכות, אם לתת אמון במכתב הזה, הוא לא ידע אם נכתב על ידי ידיד (אם יש כזה) או אולי דווקא על ידי שונא שמעוניין שיברח, אם ישאר במחנה יראה לכולם שאינו מפחד מאיש, בכך יגבר בו האמון, אבל אם יברח יצדיק את אלו שרוצים להטיל את האשמה עליו.

לאחר מחשבות רבות החליט שהוא מתעלם מהמכתב, הוא חייב להפגין קור רוח, כדי להוכיח לכולם שהוא חף מפשע.

יומיים הצליח להחזיק מעמד במשחקו, הוא המשיך את סדר יומו כאילו לא קרה כלום, למרות כל הלחישות, הוא לא הגיב לעקיצות הרבות, הוא רצה להראות לכולם את חפוטו, סבור היה שהסיפור לא יוכל להתמשך לאורך זמן, אם לא יגיב הלהבות תונמכנה, אין מחלוקת בלי שני צדדים.

אבל לאחר יומיים הבין שהסיפור לא פשוט בכלל, הפתק המזהיר צדק, יש מי שלא נותן לאווירה לשקוט לרגע, יד נעלמה בוחשת כל העת בקדירה ולא נותנת לסיפור לרדת מסדר היום.

גם חברי חדרו החלו להציק לו בשיטתיות, הם ביקשו ממנו חד משמעית לעזוב את החדר, הם אינם מעוניינים לשהות בחדר עם אדם שחשוד ברצח, הוא גם מסוכן מאוד לחייהם, עד שלא תוסר חרפת האישום מעליו. כשניסה להסביר להם את עמדתו, אטמו אוזנם משמוע, הם כינו אותו בשמות גנאי, רוצח מחסל סדרתי, מאפיונר. הכינויים הקשים הכאיבו את לבו, הם גרמו לו לחוש יצור נחות בשפל המדרגה.

הוא ניגש להתלונן בפני אל"מ מ. הוא טען שנגעשה לו עוול משמע, הוא מוכן להיבדק על ידי "פולגרף" (מכונת אמת) קבל עם ועדה, כדי להראות לכולם כי אין לו יד בכל הפשע הנורא. אבל המפקד המרושע אמר לו גלויות שכבר זמן רב סבור הוא שעליו לעזוב את המחנה עקב תלונות רבות עליו, אישיותו אינה רצויה על דרך ההמעטה, הוא מאוד ישמח לעזור לו להשתחרר מהצבא ובק לפטור את כולם מהעונש הקשה שחשים בנוכחותו.

חיים שלום היה שבור עד לעמקי נשמתו, הוא ראה איך האשמה תופסת יותר ויותר מקום, רבים בטוחים שיש לו יד גדולה בסיפור, אף אחד לא שואל, איך זה שהוא ממשיך את סדר יומו כאילו לא אירע דבר, רק אדם ישר יכול לנהוג כך, גם אין לו קשרים עם פושעים או מחסלים, אי אפשר לחסל אדם חזק ומסוכן כבנג'י בלי קשרים כאלו, כדי לנסות להוציא פעולה כזו צריכים גם להרבה אומץ לב, מצד שאינו מצוי בכמויות גדולות אצלו, אבל ק דרכם של אנשים, ברגע שיש כמה שמנסים להטיל חשדות, אפילו תהינה חסרות בסיס, אנשים נתפסים לזה, הם לא מנסים להטות אליו אוזן לשמוע צד שני, הם גם לא מנסים לחשוב בהיגיון, האם יש איזו ממשות בהטחת אשמות חסרות בסיס.

אבל חיים שלום ניסה להיאחז בקרנות המזבח, עדיין דבק בחלומות שבאספמיה שיכהן כאלוף בכיר בצבא, הוא לא העז לברוח מהמחנה עם כל הקשיים שעובר, שמא בזה יאונה לו כל רע, כל יום שעבר ניסה לנחם את עצמו שהוא כבר קרוב יותר לגמר. למרות שלא ראה צל של תקווה, ניסה להרגיע את עצמו שהסובבים רואים את חוזק רוחו ומשתכנעים שהוא נקי מכל חשד.

חברי חדרו הציקו לו כל העת, הם היו משליכים את בגדיו על הארץ ומלכלכים אותם, או שהיו הופכים את מיטתו חזקים את כלי מיטתו לחוץ כדי שיעזוב את חדרם, אבל חיים שלום היה עקשן כפרד, הוא לא הראה כל אותות שבירה, הוא סידר את בגדיו את מיטתו והמשיך בשגרת חייו כאילו לא אירע דבר, היו שהביעו פליאה לעוז רוחו וטענו לחפותו, אחרים היו צוחקים למשבתו בראשם היה יואב מרמורשטיין שהיה סדיסט לא קטן, בלבו פנימה חש שגאון עזה לחזקה של חיים שלום שממאן להישבר.

עד שהגיעה המכה הכואבת ביותר עליה לא חשב שתגיע.

באחד הימים מצא בתיבה האישיית שלו מכתב כשפתח את המכתב גילה את כתב ידה של לינור. המכתב היה כתוב רטוב כולו מדמעות שטשטשו חלק מכתב ידה הברור.

"אני מבקשת סליחה על הצעד הלא שגרתי שאני נוקטת, בפרט שנעשה במכתב ולא בשיחה באופן אישי.

אך לצערי אין לי את הכוחות והעז להיפגש עמך כדי להודיע לך את הודעתי.

הרבה זמן שקלתי בעצמי, האם יש טעם לנישואין קוטביים בין שני בני אדם שלא חומים זה לזה בתפיסות החיים, כל אימת שרציתי להגיע להחלטה לא הייתי מסוגלת, חשבת לתומי שאחרי כל כך הרבה זמן שאנו מאורסים לא מתאים לפקפק בכוננת ההחלטה, אבל בעקבות האירוע האחרון בו מתרבות שמועות על קשר ישיר או עקיף שלך למעשה מתועב ביותר שהתרחש בתחום המחנה, לא הרחק ממקום מגוריך, שמועות אלו צורבות את לבי, אני חשה שיש גבול עד כמה עלי לוותר, אין לי מושג אם אכן יש לך יד בזה או לא, אני מסכימה שזה ממש לא מתאים לאישיות שלך, אבל עצם זה שכל כך הרבה משוחחים עליך ורואים בך "אשם פוטנציאלי" גורם לי להרגיש גרוע עם כל הקשר, איך אראה בעולם? ארוסה של רחצ!!! אני מבקשת שלא תכעס עלי על החלטתי לעזוב את הקשר.

ההחלטה הייתה צריכה להגיע לפני זמן רב, אבל כל פעם חשבת אולי בכל זאת, אך הפעם, אני חשה שאין יותר טעם להיות ארוסה לאדם שכתם כה גדול דבק בו. אני בטוחה שאם היה ההיפך אף אתה היית נוקט בעמדה זו. אני מאחלת לך שתצליח למצוא בת זוג אחרת, אשמח מאוד שתמצא אותה בזמן הקרוב.

אני מבקשת שתבין את צעדי ואל תנסה ליצור איתי קשר כדי שאשנה את החלטתי. **כי אין לזה כל סיכוי.**

במקום השם לינור היה קשקוש. אם לא שהכיר את כתב ידה היה חושב שזה חלק ממסע הלחצים שמפעילים נגדו, אבל הוא הכיר את כתב ידה היטב, לא היה לו ספק שהיא כתבה זאת, אולי תחת לחץ אבל זהו כתב ידה.

